

arkivrapport

Fornlämning 231:1, Bryggaren 7, Nyköpings socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Lars Norberg

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har den 22 & 26 september år 2016 utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning Nyköping 231:1, Bryggaren 7, Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län. Undersökningen utfördes eftersom Nyköpings kommun skulle genomföra reparationer av en befintlig dagvattenledning. Schaktningen berörde Nyköpings stadslager med lämningar från medeltid till historisk tid. I närheten finns bland annat äldre uppgifter om gravar, vilka troligen ska knytas till det medeltida franciskanerkonvent som låg i området fram till reformationen. Syftet med den arkeologiska insatsen var därför att löpande undersöka och dokumentera de delar av fornlämningen som berördes och ta tillvara fynd.

Den öppnade ytan utgjordes till större delen av ett äldre schakt för den befintliga dagvattenledningen. I samband med undersökningen noterades bland annat omrörda fyllnadsmassor från 1600-1700-talet. Lagren innehöll stora mängder obrända djurben samt enstaka daterande föremål i form av ett par kritpipsskafv av 1700-talstyp och någon enstaka skärva rödgods. Mot botten dokumenterades också ett par decimeter tjockt kulturlager som innehöll spikar/nitar med bevarade trärester samt en del djurben, av vilka flera uppvisade svallade ytor. Lagret har troligen avsatts i, eller i nära anslutning till, en äldre strandlinje. Med utgångspunkt strandlinjeförskjutningen kan det konstateras att åbrinken i området förändrades relativt marginellt mellan år 1000 och fram till senmedeltiden. Med hänsyn till stratigrafin bör dock lagret knytas till skedets senare delar, det vill säga 1400-1500-talet.

Inledning

Nyköpings kommun har genomfört reparationer av en befintlig dagvattenledning belägen inom Bryggaren 7. Schaktningen berörde Nyköpings stadslager med lämningar från medeltid till historisk tid (Nyköping 231:1), varför länsstyrelsen i Södermanlands län fattade beslut om att en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning skulle utföras. I närheten finns till exempel uppgifter om gravar, vilka troligen ska knytas till det medeltida Franciskanerkonvent som låg i området fram till reformationen (Norberg 2013, s. 61).

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-5493-2016) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom rubricerat område (bilaga 1-4). Fältarbetet genomfördes 2016-09-22 & 2016-09-26. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg, verksam som arkeolog på Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska undersökningen utfördes intill och längs med fasaden till det så kallade Färgeriet, vilket består av en timmerbyggnad med röd stående träpanel. Själva byggnaden uppfördes år 1829 och fungerade ursprungligen som färgeri (Nyköpings kommun, Byggnadsinventering 2015). Idag hyser byggnaden olika verksamheter som stenhuggeri och möbelsnickeri med mera.

Syfte & målsättning

Syftet med den arkeologiska insatsen var att löpande undersöka och dokumentera de delar av fornlämningen som berördes och ta tillvara fynd.

Genomförande

Arbetet inleddes med att asfalten bröts upp varvid schaktet öppnades med grävmaskin. Därefter grävdes underliggande fyllnadsmassor och lager bort skiktvis. Schaktet öppnades i anslutning till ett äldre ledningsschakt för dagvatten och grävdes därför endast ned till undergrunden på en punkt (bilaga 4). Längs den östra schaktväggen, där lagerföljden var intakt, kunde också en profiluppmätning genomföras (bilaga 5). Schaktet, som var cirka 22 x 2,5 meter stort, uppgick som mest till ett djup om cirka 1,6 meter. Överlag varierade dock djupet mellan 1-1,5 meter från markytan.

Den öppnade ytan samt befintliga ledningar och dagvattenbrunnar med mera dokumenterades med RTK GPS och beskrevs i text. I anslutning till den punkt där schaktet grävdes i botten upprättades även en handritad profil i skala 1:20. Vidare fotodokumenterade schaktet, profilen samt ett urval av föremålen med digitalkamera.

Resultat

I Nyköping grundades på 1280-talet ett Franciskanerkonvent, men det är oklart när det togs ur bruk. År 1544 finns dock uppgifter om att byggnaderna hade förfallit. De viktigaste bidragen till kunskaperna om själva kyrkobyggnaden tillkom åren 1891, 1924 respektive 1961 och från samma år finns en planritning sammanställd med läget för yttermurar, vissa gravhällar samt olika altarfundament. Materialet från undersökningarna är dock inte bearbetat och följaktligen inte heller ordentligt publicerat (Norberg 2013, s. 61 f m a a.). På 1930-talet påträffades också skeltgravar i kvarteret Bryggarens nordöstra delar (bilaga 3), vilka troligen ska knytas till konventet (Broberg 1979).

Inledningsvis kan det konstateras att urschaktningsgraden var betydligt större i schaktets norra delar. Här saknades till stora delar fyllnadsmassor från nyare tid och det äldre ledningsschaktet var återfyllt med siltig lera. I övriga delar och med utgångspunkt i den upprättade profilen kan de översta tre lagren (L10-L8) knytas till modern och tidig modern tid och hör stratigrafiskt samman med den verksamhet som bedrivits i området sedan det nuvarande färgeriet uppfördes, det vill säga från tidigt 1800-tal fram till nutid. Därunder framkom omrörda fyllnadsmassor i hela schaktet, vilka med utgångspunkt i ett par kritpipsskaft (A, bilaga 5) kan dateras till 1700-talet. Lagret, som sammanlagt var upptill 0,6 meter tjockt kunde dock skiktas i två separata skeden (L7, L6), där den undre delen innehöll ökande mängder kalkbruk och tegelkross (L6). Utöver kritpiporna påträffades en skärva yngre rödgods med ljusbrun glaserad insida (B, bilaga 5). I massorna påträffades genomgående stora mängder obränt djurbensmaterial från bland annat ko, gris och fjäderfä.

Därunder vidtog ett raseringslager (L5) och ett drygt decimetertjockt homogent och kompakt kalbrukslager (L4). Det sistnämnda bör höra samman med någon form av byggnadsverksamhet i området och bör i stratigrafisk mening knytas till 1600-talet. Därunder dokumenterades ett halvdecimetertjockt brandlager (L3). Det äldsta lagret utgjordes av ett par decimeter tjockt gråbrunt kulturlager (L2). Här påträffades en anhopning av spikar/nitar med bevarade trärester (C, bilaga 5) samt djurben, av vilka flera uppvisade svallade ytor. Lagret har troligen avsatts i, eller i nära anslutning till, en äldre strandlinje. Med utgångspunkt i en analys av strandlinjeförskjutningen kan det konstateras att åbrinken i området förändrades relativt marginellt mellan år 1000 och fram till senmedeltiden. Med hänsyn till stratigrafin bör dock lagret knytas till skedets senare delar, det vill säga 1400-1500-tal (bilaga 6).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det på platsen finns upptill 1,6 meter tjocka lager som dateringsmässig sträcker sig från 1400-1500-tal och fram till modern tid. Lagren från nyare tid utgjordes dock av omrörda fyllnadsmassor. Fynden tillvaratogs ej.

Bilagor

- Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med förundersökningens belägenhet markerad Skala 1:1 000 000.
- Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:50 000.
- Bilaga 3. Utdrag ur StadsGis för Nyköping med förundersökningsområdet markerat. Skala 1:1000.
- Bilaga 4. Utdrag ur StadsGis för Nyköping med förundersökningsområdet markerat. Skala 1:200.
- Bilaga 5. Profil mot nordöst. Skala 1:20.
- Bilaga 6. Utdrag ur StadsGis för Nyköping med förundersökningsområdet & strandnivåkarta (SGU). Skala 1:2000.
- Bilaga 7. Fotodokumentation

Referenser

Broberg, Birgitta. 1979. *Nyköping. Rapport Medeltidsstaden 13*. RAÄ & SHM. Stockholm.

Norberg, Lars. 2013. Sex ordnar och sju inrättningar - om sörmlands medeltida kloster. I: *Medeltida klosterliv på Fogdön - rapport från ett symposium om Fogdö och Vårfruberga kloster i augusti 2012*. Red. Tomas Wahlqvist. Föreningen Vårfruberga kloster. Fogdön. Strängnäs.

Nyköpings kommun, Byggnadsinventering 2015

http://kartor.nykoping.se/pdf/custom/Byggnadsinventering/Bryggaren_7-1-2_3133.pdf

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU)

Strandnivåkarta, ca 1450 CalAD (kartgeneratorm)

Sörmlands museums arkiv & bibliotek (SMA)

SR-GIS 2015, upprättat av Björn Pettersson

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1621

Länsstyrelsens dnr: 431-5493-2016

Tid för fältarbetet: 2016-09-22 & 2016-09-26

Personal: Lars Norberg

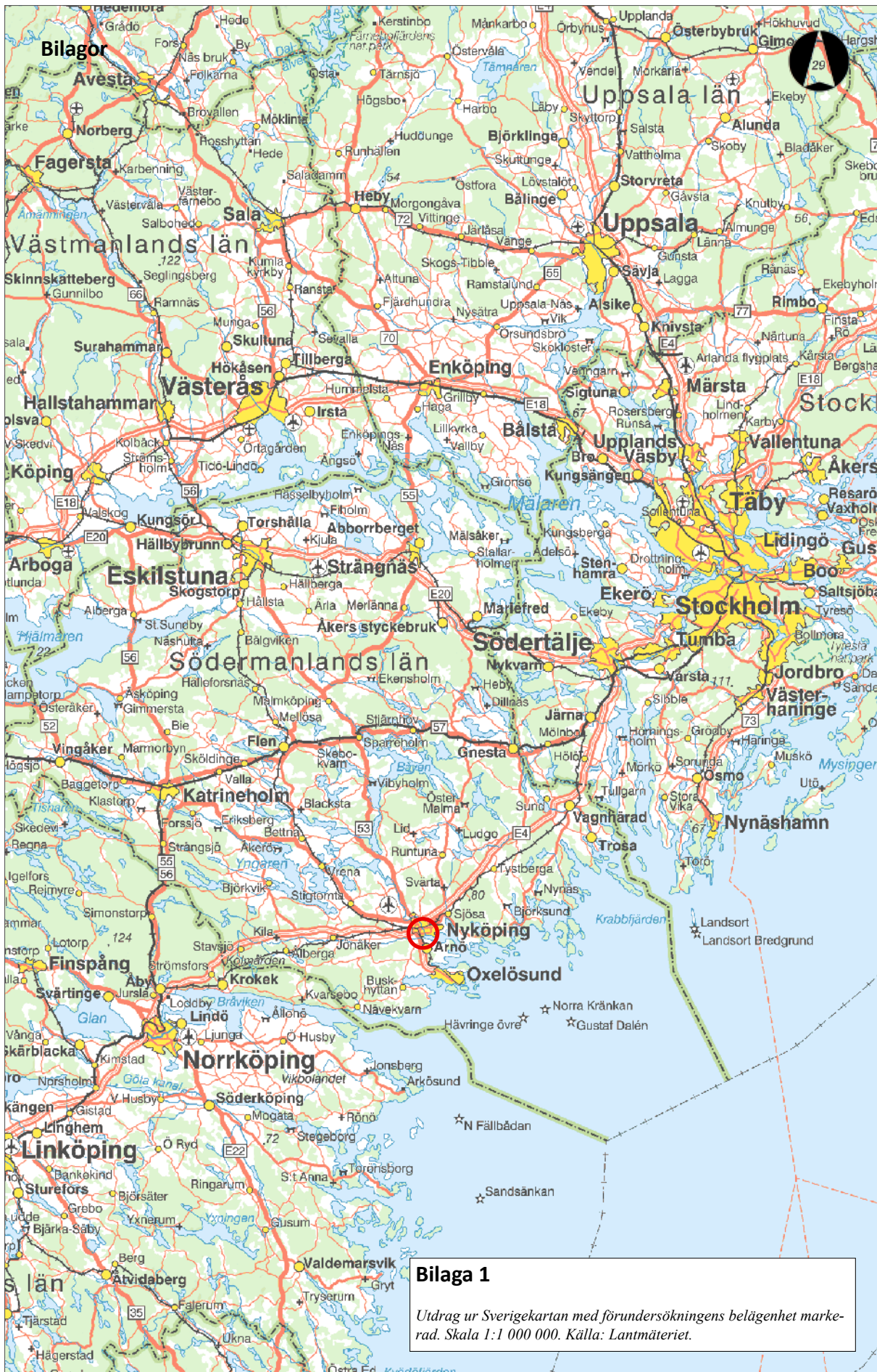
N (X) 616336,97 E (Y) 6514056,39

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Förundersökningsområde: Ca 55 m²

Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material. Fynden tillvaratogs ej.

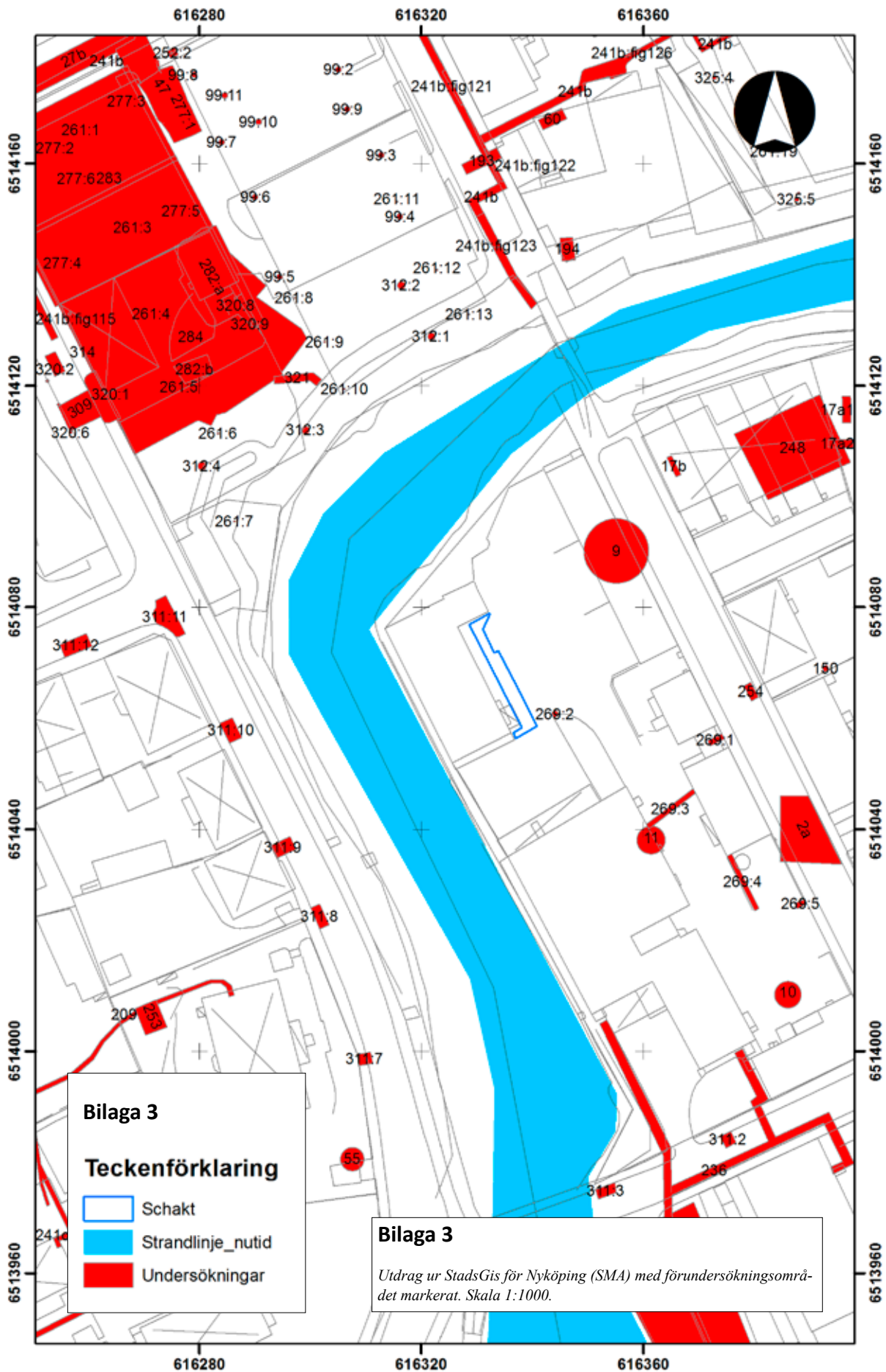
Bilaga 1

Utdrag ur Sverigekartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000. Källa: Lantmäteriet.

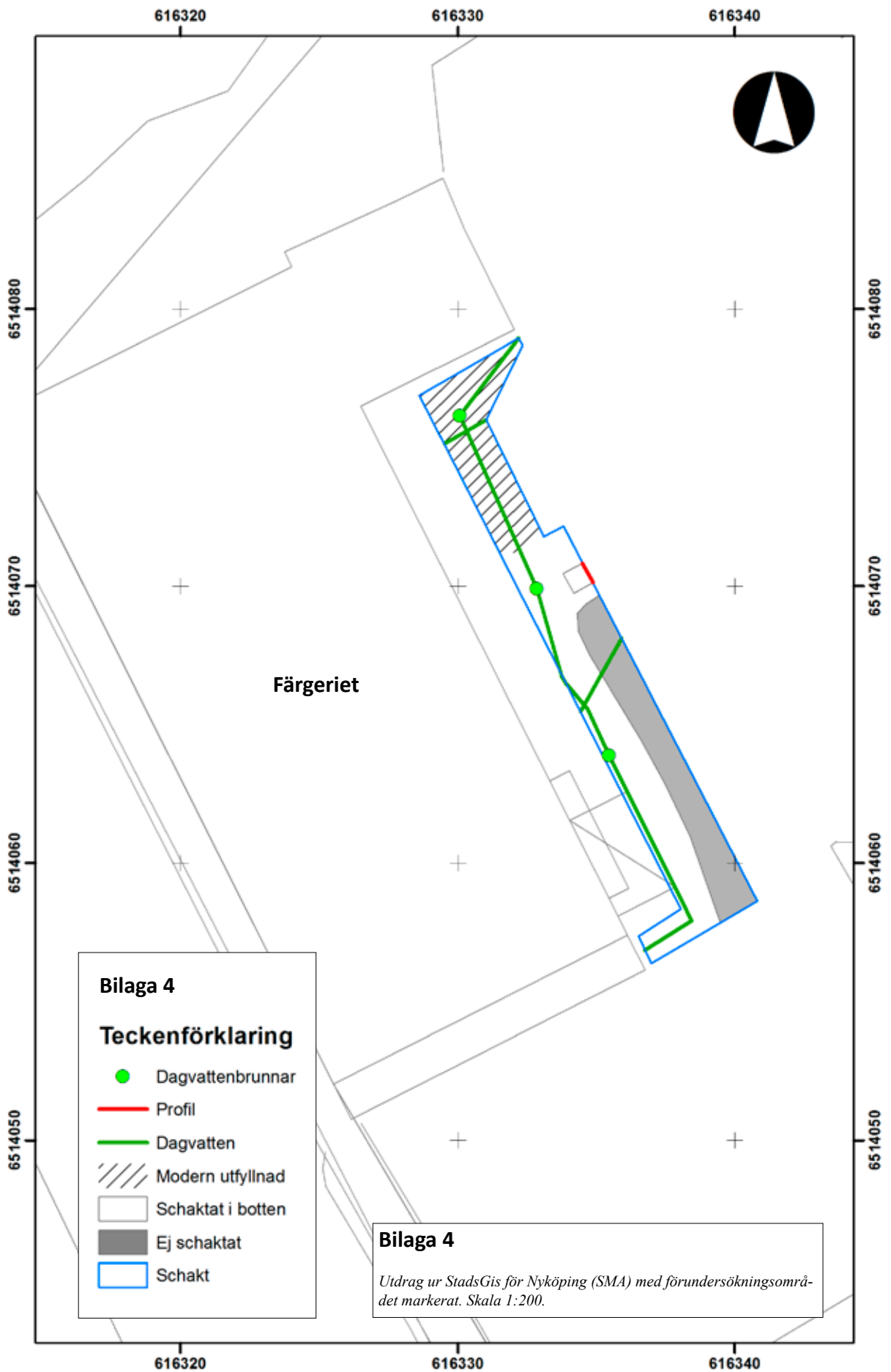

Bilaga 2

Utdrag ur Terrängkartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:50 000. Källa: Lantmäteriet.

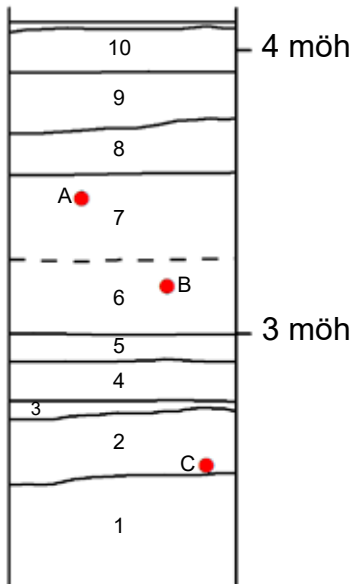

Bilaga 3
 Utdrag ur StadsGis för Nyköping (SMA) med förundersökningsområdet markerat. Skala 1:1000.

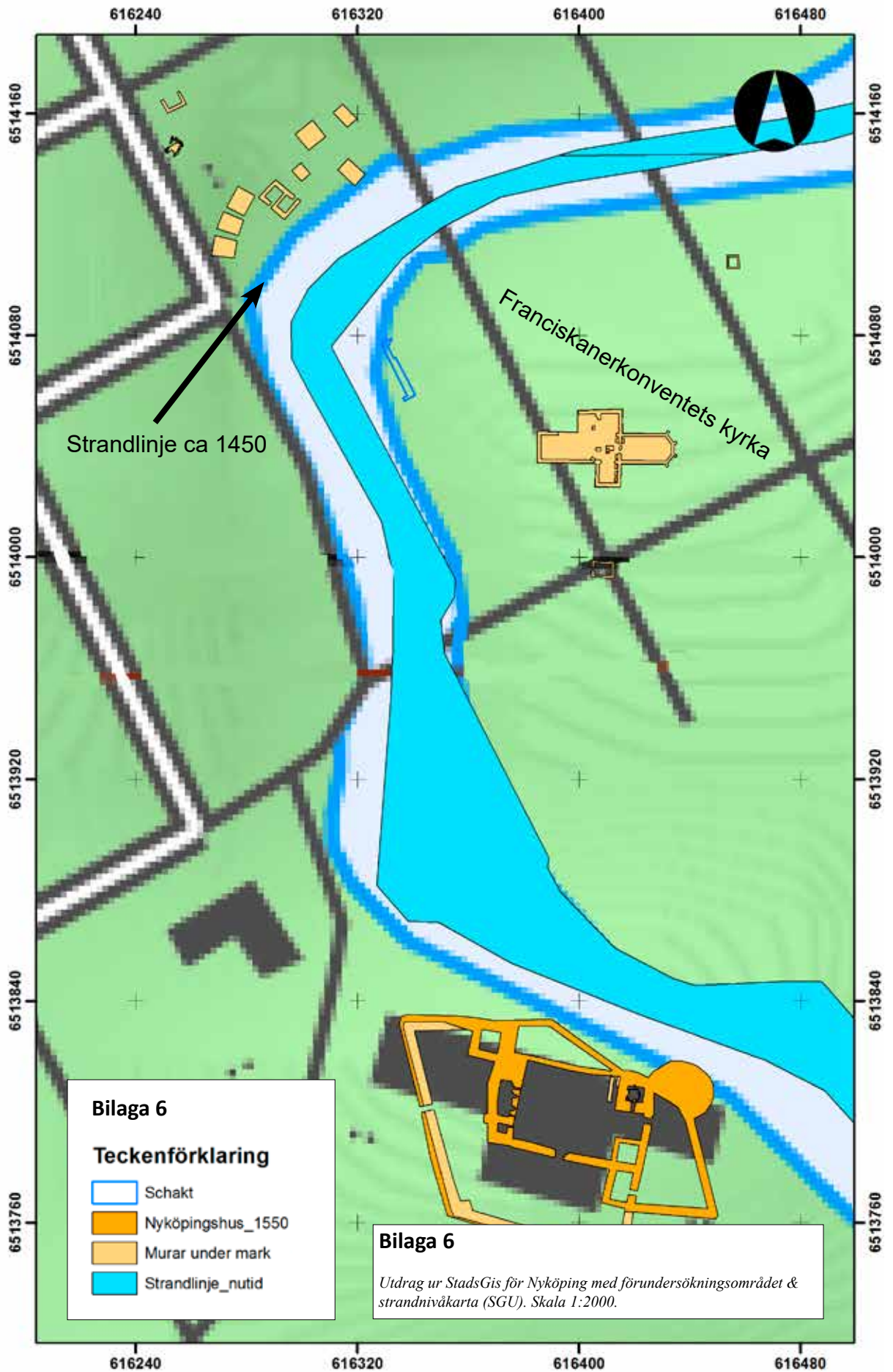

Bilaga 5. Profil mot nordväst. Skala 1:20.

N 616334,88
E 6514070,12

10. Asfalt, grått lager av grus & sand (parkeringsyta, bärlager).
9. Brunrött lager av sand och humus, enstaka handsmidd spik (färgeriet, 1800-tal?).
8. Gulgrått lager av sand & grus (fyllnadslager)
7. Mörkbrunt lager av sandig lera, stråk av kalkbruk & tegelfragment. Djurben, skaft till kritpipa (A, märkt STOCKHOLM, 1700-tal, raseri, fyllnadslager).
6. Mörkbrunt lager av sandig lera, ökande mängder kalkbruk & tegelkross. Enstaka skarpkantade stenar, ca 0,1 m st. Djurben, skärva yngre rödgods (B, ljusbrun glaserad insida, 1700-tal, raseri, fyllnadslager).
5. Mörkt svartbrunt lager av sandig lera, ökande mängder kalkbruk & tegelkross. Ökande mängder skarpkantad sten, ca 0,1 m st. Djurben (raseri).
4. Vitgult, kompakt kalbrukslager (byggnation, 1600-1700-tal?)
3. Svartbrunt lager av sand, sot & kolbitar. Djurben (brandlager).
2. Gråbrunt lerigt lager med ställvisa kolbitar & tegelfragment, enstaka djurben. Ställvisa förekomster av förmultnat trä. I skiljet mot undergrunden låg 9 spikar/nitar samlade (C, handsmidda, av järn med bevarade trärester). Ett flertal djurben gav ett svallat intryck (strandlinje 1400-1500-tal?).
1. Ljusgrå lerig silt (undergrund)

Bilaga 6

Teckenförklaring

- Schakt
- Nyköpingshus_1550
- Murar under mark
- Strandlinje_nutid

Bilaga 6

Utdrag ur StadsGis för Nyköping med förundersökningsområdet & strandnivåkarta (SGU). Skala 1:2000.

Bilaga 7. Fotodokumentation

*Förundersökningsområdet mot nordnordost.
Till vänster syns det gamla färgeriet. Foto:
Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Förundersökningsschaktet öppnas. Foto:
Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Schaktning dag 1, mot söder. Foto: Lars
Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

*De sydvästra delarna av den schaktade ytan
fotograferad mot söder från färgeriets brand-
trappa. Foto: Lars Norberg 2016, Sörmlands
Arkeologi AB.*

*Den norra delen av den schaktade ytan dag
2. Fotograferad från färgeriets brandtrappa.
Foto: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeo-
logi AB.*

*Nio spikar/nitar med trärester påträffade
i botten av lager 2 (bilaga 5). Foto: Lars
Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

